

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.888.005 в Академії праці, соціальних
відносин і туризму
03187, м. Київ, вул. Кільцева дорога, 3-А

ВІДГУК

**опонента – доктора юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України
Резніка Олега Миколайовича на дисертацію Кучер Софії Анатоліївни на
тему «Забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і
переконань: конституційно-правовий аспект», подану на здобуття ступеня
доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Розбудова сучасної успішної держави не уявляється без дотримання та забезпечення основних прав людини. Одним із основоположних засад демократичного суспільства є право на вільне вираження своїх поглядів, свобода слова. Через надання можливості вільно виражати свої погляди можливе забезпечення об'єктивного висвітлення дій держави, а відповідно й можливість її контролювати та стримувати. Можливість вільно виражати свої погляди є обов'язковим елементом розвинутого громадянського суспільства. Розвиток суспільства, інформаційних технологій, комунікацій, всесвітньої мережі Інтернет, спрощенням доступу до інформації та її розповсюдження, зі значним підвищенням ролі засобів масової інформації та їх впливу на суспільство, вказують на те, що тематика права людини на вільне вираження поглядів і переконань потребує уваги та більш детальних досліджень, що спираються на сучасні тенденції і дані. Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження Кучер Софії Анатоліївни «Забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань: конституційно-правовий аспект» є актуальною та відповідає вимогам часу і вітчизняної практики державотворення.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації.

Структура рукопису, запропонована дисертанткою, є цілком обґрунтованою і відповідає класичному науковому підходу. Вдало сформульовано мету і задачі дослідження, об'єкт та предмет дослідження відповідають темі дисертаційної роботи. Обраний спосіб структуризації дисертаційної роботи дозволяє змістовно й послідовно розглянути проблемні та дискусійні питання та завдання, визначені авторкою. Дисертація відповідає вимогам, що ставляться до підготовки дисертацій, складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Дисертаційне дослідження здійснювалося відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, схвалених на Загальних зборах НАПрН України 3 березня 2016 року.

Представлена до захисту С.А. Кучер дисертація має на меті найбільш повно та комплексно розкрити сутність та особливості конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань. Досягнення вказаної мети обумовлює постановку та передбачає послідовне вирішення цілого ряду теоретичних та прикладних завдань: розкрити поняття, проблематику, стан наукової розробки положень про право людини на вільне вираження поглядів і переконань; здійснити аналіз значення права людини на вільне вираження поглядів і переконань як необхідної складової демократичного суспільства; проаналізувати міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань; розглянути конституційно-

правові засади реалізації права людини на вільне вираження поглядів і переконань в Україні; охарактеризувати механізм забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань в Україні; визначити гарантії забезпечення права на вільне вираження поглядів і переконань в Україні; вивчити зарубіжний досвід конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань; сформулювати напрями вдосконалення конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, а саме: метод аналізу та синтезу, антропологічний, діалектичний, структурний, аксіологічний, історико-правовий, формально-догматичний, функціонально-правовий, порівняльно-правовий тощо. Використані в процесі проведення дослідження методи наукового пізнання надали авторці можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для юридичної науки і практики.

Висновки, що містяться у роботі, є достатньо оригінальними, не повторюють вже відомих наукових положень та належним чином обґрунтовані й достовірні, що обумовлено як вдало обраною методологією дисертаційного дослідження, так і повним, всебічним використанням емпіричного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним, науковим, монографічним дослідженням конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань як соціального та юридичного явища, правового механізму забезпечення його реалізації, а також визначення шляхів та засобів його удосконалення. В результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків.

Вимогам наукової новизни загалом відповідають сформульовані у дисертаційній роботі положення та висновки, передусім пов'язані з:

– розробкою складових частин, які становлять зміст права на вільне вираження поглядів і переконань, а саме можливість вільно збирати, отримувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію та ідеї в будь-який спосіб, без втручання держави та незалежно від кордонів держави, за винятком випадків, передбачених законом; вільне виявлення своїх переконань, думок, раціоналізованих почуттів, установок, концепцій, орієнтацій тощо та можливість їх дотримуватися; вільне використання будь-яких засобів вираження своєї позиції – як традиційних (письмових, усних, образотворчих тощо), так і сучасних (інформаційних, технічних);

– визначенням поняття юридичного механізму забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань, як системи ефективних юридичних засобів та методів реалізації, захисту та охорони права вираження поглядів загалом, а також її окремих елементів, закріплених у актах національного законодавства та міжнародно-правових актах;

– визначенням поняття права на вільне вираження поглядів і переконань, яке є дієвим елементом реалізації демократичного народовладдя та містить наступні чинники: можливість вільно одержувати, збирати, використовувати, зберігати і поширювати ідеї та інформацію будь-якими способами передбаченими чинним законодавством;

– визначенням структурних елементів механізму забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань: правові основи (сукупність нормативно-правових актів, що регулюють діяльність із забезпечення права людини на вільне вираження поглядів та переконань); інституційні основи (система державних органів і органів місцевого самоврядування, які забезпечують права і свободи, одним із ключових елементів яких є права людини на вільне вираження поглядів та переконань); тактичні основи (методи правоохоронної діяльності щодо забезпечення даного права через правоохоронні органи, в тому числі судові органи);

– класифікацією видів механізму реалізації та захисту прав на вільне вираження поглядів і переконань на міжнародні та внутрішньодержавні. Внутрішньодержавні механізми диференційовано за рівнем державної влади (державні і місцеві, республіканські, регіональні, муніципальні); по відношенню до державної влади (державні і громадські); за принципом поділу влади (законодавчі, виконавчі, судові, контрольні). Міжнародні механізми реалізації та захисту права людини на вільне вираження поглядів і переконань поділено на універсальні, регіональні та локальні (за географічним охопленням); судові, квазісудові та позасудові; загальні і спеціальні;

– класифікацією етапів формування юридичного забезпечення права на вільне вираження поглядів і переконань, а саме: перший етап – державне декларування права на вільне вираження поглядів і переконань; другий етап – інституціоналізація елементів свободи вираження поглядів і переконань; третій етап – офіційне тлумачення та конкретизація законодавства про право на вільне вираження поглядів і переконань; четвертий етап – встановлення процедур здійснення права на вільне вираження поглядів і переконань; п'ятий етап – формулювання та впровадження юридичних засобів захисту права на свободу вираження поглядів і переконань, спрямованих на запобігання порушенням цього права, особливо унеможливлення його здійснення або неможливості його реалізації; шостий етап – створення та реалізація законних засобів захисту права на вільне вираження поглядів і переконань;

– розробкою напрямів вдосконалення конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань.

Важливим з погляду подальшого дослідження є констатація того, що так зване право на інформацію (можливість шукати, отримувати, поширювати та поширювати будь-яку інформацію та ідеї) є частиною свободи вираження людської думки. Здатність шукати, отримувати інформацію та ідеї є основою свободи слова. Свобода слова забезпечується поширенням та передачею інформації та ідей, а не відвідуванням, пошуком та отриманням. Це означає, що право на інформацію має подвійний статус як складова індивідуальної свободи

переконань – вони належать як до права формувати свою думку, так і до права висловлювати свою думку (с. 74).

Заслуговує на увагу твердження авторки, що міжнародні акти, які регламентують порядок захисту прав людини повинні проголошувати не тільки свободу вираження поглядів, але й свободу їх формулювання – що зумовлено її структурою та змістом як природного права людини. Аналіз міжнародних документів та конституцій окремих країн дає підстави стверджувати про таке: - свобода вираження поглядів і свобода вираження думки є окремими можливостями особи, які регламентуються окремо; - свобода вираження поглядів реалізується в поєднанні зі свободою совісті, переконань, релігії. Структурним елементом свободи людини, що розглядається, є також можливість відмови від своїх поглядів – це має бути відображено в основних міжнародних документах з прав людини (с. 75).

Аргументованим та правильним є висновок дисертантки, що право на свободу слова та вираження своїх поглядів є багатоаспектним правом та потребує виваженого державного балансу між дозволом та обмеженням. Зловживання як цим правом, так і законною можливістю його обмеження (уповноваженими на це особами) може привести до вкрай негативних наслідків для демократичної держави. З одного боку, можливе безконтрольне розповсюдження інформації, а з іншого, – неправомірне придушення діяльності як одного з основних інформаційних органів – ЗМІ, журналістів, так і осіб, які мають активну громадянську позицію та бажають її висловити. Дієві державні механізми захисту представників ЗМІ, механізми реалізації права на свободу слова та вільного вираження поглядів свідчать про сильну державу, для якої принцип політичного плюралізму не є формальним. Повага до різних думок та надання можливості їх вільного висловлення є свідченням дійсно демократичного ладу, поваги до людини та її прав (с. 127).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Матеріали дисертаційного дослідження всебічно і повно викладені в опублікованих працях дисертантки. Основні положення дисертації знайшли відображення у 6-ти публікаціях у тому числі: 4 наукових статтях, із них 3 опубліковані у вітчизняних виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Публікації повністю відповідають положенням, висновкам і рекомендаціям дослідження, а також вимогам, які ставляться до такого виду наукових робіт.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що сформульовані у роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для проведення подальших наукових досліджень конституційно-правового забезпечення права на вільне вираження поглядів і переконань в Україні;

– правотворчій діяльності – для удосконалення вітчизняного законодавства про право на вільне вираження поглядів і переконань;

– правозастосовній діяльності – для збільшення ефективності державних органів та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, що забезпечують реалізацію права на вільне вираження поглядів і переконань;

– освітньому процесі – під час розробки та викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право», «Філософія права», «Права людини».

Дисертація є самостійною завершеною роботою, порушення академічної доброчесності в дисертаційній роботі, на наш погляд, відсутні. Дисертаційне дослідження оформлено у відповідності до вимог, які ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

У цілому робота є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують поставлені авторкою наукові завдання та мають суттєве значення для юридичної науки.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження.

1. На с. 50 дисертації дисертантка зазначає, що Конституція Союзу

Радянських Соціалістичних Республік 1924 року не враховувала найважливіші засоби реалізації права на свободу думки та слова. Однак не зовсім зрозуміло про які саме йдеться засоби реалізації права на свободу думки та слова.

2. На с. 55 дисертації авторка стверджує, що обсяг обов'язку держави для досягнення справедливого балансу між спільними інтересами та особистими інтересами зобов'язання неминуче буде змінюватися залежно від різних обставин у країні, труднощів адміністративних підрозділів сучасного суспільства та вибору пріоритетів та засобів. Однак не зовсім зрозуміло що саме дисертантка розуміє під адміністративними підрозділами.

3. На с. 160 дисертації дисертантка дійшла висновку, що чинним Законом України «Про інформацію» не проголошується право на інформацію як складової свободи вираження поглядів і переконань, а розглядається як окрема із можливостей суб'єктів. У зв'язку з цим виникає питання на підставі чого зроблено такий висновок.

4. На с. 163 дисертації дисертантка вказує на необхідність належного правового регулювання розміщення певних матеріалів на інтернет-сторінках друкованого видання. На наш погляд, це твердження потребує додаткової аргументації, оскільки відсутня обґрунтованість такої позиції.

Проте висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер і лише відображають необхідність наукової дискусії та подальшого дослідження проблематики конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань в Україні.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота є самостійним, завершеним, логічним науковим дослідженням, що вирішує важливе наукове завдання щодо визначення сутності та особливостей конституційно-правового забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань в Україні.

Враховуючи викладене вважаємо, що дисертація Кучер Софії Анатоліївни на тему: «Забезпечення права людини на вільне вираження поглядів і переконань: конституційно-правовий аспект» відповідає спеціальності 081

«Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 та Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 року № 608), а його авторка – Кучер Софія Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

**Секретар Виконавчого комітету
Сумської міської ради,
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України**

Олег РЕЗНІК